

The Importance of Environmental Protection and Ecological Awareness

Ikromjonova Dilshoda Ilhomjon qizi

1st-year Student, Special Pedagogy: Speech Therapy Program Nukus State
Pedagogical Institute named after Ajiniyaz

Annotation:

Today, the protection of the environment and the formation of ecological consciousness face humanity has become one of the most urgent tasks. Climate change, air and water pollution, human health and economic stability, and the sustainable development of society negative impact on the development of the population. In particular, the tragedy of the Aral Sea is an environmental disaster in our region shows how serious the consequences of the problems have become. Also global on a global scale within the framework of the United Nations Sustainable Development Goals large-scale programs are being implemented to eliminate problems. Ecological not to be indifferent to problems and to form a responsible attitude towards nature of today's generation is one of the most important tasks.

Keywords: environment, ecological consciousness, ecological culture, sustainable development, climate change, environmental security, natural resources, environmental pollution, Aral Sea problem, environmental problem.

Atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik ongning ahamiyati

Ikromjonova Dilshoda Ilhomjon qizi

**Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Maxsus pedagogika:
logopediya ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi**

Annotatsiya

Bugungi kunda atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik ongni shakllantirish insoniyat oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biriga aylandi. Iqlim o'zgarishi, havo va suv ifloslanishi, tabiiy resurslarning kamayib borishi kabi muammolar inson

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

salomatligi va iqtisodiy barqarorlik, jamiyatning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, Orol dengizi fojiasi mintaqamizda ekologik muammolarning naqadar jiddiy oqibatlarga olib kelganini namoyon etadi. Shuningdek, global miqyosda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan barqaror rivojlanish maqsadlari doirasida ekologik muammolarni bartaraf etish bo'yicha keng ko'lamli dasturlar amalga oshirilmoqda. Ekologik muammolarga befarq bo'lmaslik va tabiatga mas'uliyatli munosabatni shakllantirish bugungi avlodning eng muhim vazifalaridan biridir.

Kalit so'zlar : atrof-muhit, ekologik ong, ekologik madaniyat, barqaror rivojlanish, iqlim o'zgarishi, ekologik xavfsizlik, tabiiy resurslar, atrof-muhit ifloslanishi, Orol muammosi, ekologik muammo.

Kirish

Bugungi kunda insoniyat taraqqiyoti fan-texnika yutuqlari, sanoat va texnologiyalarning jadal rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq bo'lsa-da, bu jarayon atrof-muhitga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanmaslik, ishlab chiqarish va transport vositalaridan chiqayotgan zararli moddalar, chiqindilar muammosi ekologik muvozanatning buzilishiga olib kelmoqda. Natijada iqlim o'zgarishi, yer va suv resurslarining kamayishi, havo ifloslanishi kabi global muammolar yuzaga kelmoqda.

Ayniqsa, Markaziy Osiyo hududida yuzaga kelgan Orol dengizi inqirozi ekologik muammolarning naqadar og'ir oqibatlarga olib kelishini yaqqol namoyon etdi. Shu bois atrof-muhitni muhofaza qilish nafaqat ekologik, balki ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy ahamiyatga ham ega bo'lib bormoqda.

Mazkur maqolada atrof-muhitni asrashning dolzarbligi, ekologik ong va ekologik madaniyatni shakllantirishning ahamiyati hamda yoshlar o'rtasida tabiatga mas'uliyatli munosabatni rivojlantirish masalalari yoritib beriladi.

Asosiy qism

1.Zamonaviy ekologik muammolar va ularning global hamda mintaqaviy oqibatlari

Bugungi kunda zamonaviy ekologik muammolar insoniyat taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lib, sanoatlashirish, urbanizatsiya va tabiiy resurslardan noo'rin foydalanish natijasida yana keskinlashmoqda. Global miqyosda iqlim o'zgarishi eng xavfli ekologik tahdidlardan biri hisoblanadi. 2015-yilda qabul qilingan Paris Agreement dunyo davlatlarini global harorat oshishini cheklashga chaqirdi. Shunga qaramay, atmosferaga issiqxona gazlarining ko'p miqdorda chiqarilishi muzliklarning erishi, dengiz sathining ko'tarilishi va ekstremal ob-havo hodisalarning ko'payishiga olib kelmoqda.

Zamonaviy ekologik muammolarning kelib chiqish sabablari va asosiy turlari

Zamonaviy ekologik muammolar, asosan, jadal sanoatlashirish, aholi o'sishi, tabiiy resurslardan haddan tashqari foydalanish va chiqindilarning ko'payishi natijasida yuzaga keladi. Asosiy turlariga iqlim o'zgarishi, havo va suvning ifloslanishi, bioxilma - xillikning kamayishi, o'rmonlarning yo'qolishi va tuproq degradatsiyasi kiradi. Bular tabiatning o'zini-o'zi tiklash imkoniyatidan oshib ketgan antropogen ta'sirlardir. (B. B. Umarov \$ F. Usmonov. Global and Local Environmental Problems. Causes, Consequences and Solutions. International Journal of Solutions. 2025,47-bet).

Zamonaviy ekologik muammolarning kelib chiqish sabablari : 1.Aholi sonining ko'payishi :Resurslar ga bo'lgan talab ortadi. Ya'ni oziq-ovqat, suv, energiya.

2.Qazib olinadigan yoqilg'ilar :Neft, ko'mir va gazdan foydalanish atmosferaga karbanat angidrid (CO₂) chiqaradi.

3.Dehqonchilik va o'rmonlarning kamayishi:Qishloq xo'jaligi uchun yerlarni kengaytirish va daraxtlarni kesish. (Norboyeva U. E. Dolzarb ekologik muammolar. Modern Science and Research, 2025. 45- 49betlar).

Mintaqaviy ekologik inqirozlarning ijtimoiy va iqtisodiy oqibatlari

Mintaqaviy ekologik inqirozlar atrof-muhitning ifloslanishi orqali inson salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va kasalliklar ko'payishiga olib keladi. Bu inqirozlar tabiiy resurslarning kamayishi sabab iqtisodiy faoliyat pasayishiga va ishlab chiqarish xarajatlarining oshishiga olib keladi. Ishsizlik darajasi ortishi va aholining turmush darajasi ortishi va aholining turmush darajasining yomonlashuvi kabi ijtimoiy muammolar yuzaga keladi. Shuningdek, migratsiya kuchayib, aholi shaharlarga yoki boshqa mintaqalarga ko'chib ketadi va jamiyatda stress hamda ijtimoiy taranglik oshadi. (O. Axmedov, Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari, Toshkent 2020). (J. Raximov, Ekologik krizislar va jamiyat, Samarqand 2021).

Global ekologik muammolarning xalqaro hamkorlik orqali hal etilishi

Dunyo bo'ylab sanoat va transportning tez sur'atda rivojlanishi tabiiy muhitga salbiy ta'sir ko'rsatib, iqlim o'zgarishi, resurslarning kamayishi va biologik xilma-xillikning yo'qolishi kabi global ekologik muammolarni keltirib chiqardi. Hozirgi kunda BMTning atrof-muhit dasturlari va xalqaro ekologik tashkilotlar global ifloslanish, okeanlarni muhofaza qilish va qayta tiklanuvchi energiya sohalarida hamkorlikni kuchaytirmoqda. (Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Our Common Future (Brundtand Report), 1987)

2. Ekologik ong va ekologik madaniyatning jamiyat rivojlanishidagi roli

Ekologik ong va ekologik madaniyat jamiyat rivojlanishining muhim omillaridan biri bo'lib, ular insonlardan tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni shakllantiradi hamda atrof-muhitni muhofaza qilishga undaydi. 1972-yilda bo'lib o'tgan BMT tashabbusi bilan o'tkazilgan Stokgolm konferensiyasidan boshlab ekologik masalalar global darajada dolzarb muammo sifatida e'tirof etildi va bu jarayon jamiyatda ekologik madaniyatni rivojlantirish zaruratini kuchaytirdi. Bugungi kunda ekologik ongli va madaniyatli jamiyat barqaror taraqqiyot, sog'lom turmush tarzi hamda kelajak avlod uchun qulay tabiiy muhitni ta'minlashning asosiy sharti hisoblanadi.

Ekologik ong va ekologik madaniyatning shakllanish bosqichlari va nazariy asoslari

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

Ekologik ong va ekologik madaniyat tushunchalari XX asrning ikkinchi yarmida global ekologik muammolar kuchayishi bilan ilmiy muomalaga keng kirib keldi. 1987-yilda e'lon qilingan "Bizning umumiy kelajagimiz " hisobotida "barqaror rivojlanish " tushunchasi ilgari surilib, ekologik madaniyat jamiyat taraqqiyotining muhim omili sifatida ko'rsatildi. (Our Common Future, Chapter. Inglizcha nashr 43-46betlar).

1996-yilda Rio - de-Janeyro shahrida o'tkazilgan Yer sammitida ekologik ta'lim va madaniyatni rivojlantirish masalalari ustuvor yo'nalish sifatida belgilandi. 2015-yilda qabul qilingan barqaror rivojlanish maqsadlari esa ekologik ongni oshirishni global vazifa sifatida mustahkamladi. Shu tariqa ekologik ong dastlab tabiatni muhofaza qilish g'oyasi sifatida shakllangan bo'lsa, bugungi kunda u jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy rivojlanishi bilan uzviy bog'liq madaniy qadriyatga aylandi. (1992 - yil Rio sammiti hujjatlarida ekologik ta'lim masalasi "Agenda 21" ning 36-bobida keltirildi).

Ta'lim - tarbiya jarayonida ekologik madaniyatni rivojlantirishning ahamiyati

1977-yil Tbilisida o'tkazilgan ekologik ta'lim bo'yicha xalqaro konferensiyasida ekologik ta'lim uzluksiz jarayon bo'lishi va u yosh avlodda mas'uliyatli munosabatni shakllantirishi zarurligi ta'kidlandi. Bu tamoyillar keyinchalik ta'lim tizimiga ekologik madaniyatni singdirishning nazariy asosiga aylandi. (UNESCO - UNEP. Intergovernmental Conference on Environmental Education (Tbilisi Declaration). - Tbilisi, 1977 1992-yilda Rio-de-Janeyro shahrida bo'lib o'tgan Yer sammitida "Agenda 21" dasturining 36-bobida ekologik ta'lim barqaror rivojlanishning muhim omili sifatida belgilandi va barcha davlatlarda ta'lim orqali ekologik ongni oshirish tavsiya etildi. (United Nations. Agenda 21.-Rio-de-Janeyro, 1992).

2015-yilda Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan 2030-yilgacha bo'lgan barqaror rivojlanish maqsadlarida ekologik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish global vazifa sifatida e'tirof etildi. (United Nations. Transforming our world:The 2030 Agenda for Sustainable Development. -New York, 2015).

Barqaror rivojlanishda ekologik madaniyatni rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari va istiqbollari

Barqaror rivojlanish g'oyasi ilk bor 1987-yilda e'lon qilingan Bizning umumiy kelajagimiz hisobotida asoslab berildi. Unda atrof-muhitni muhofaza qilish, iqtisodiy o'sish va ijtimoiy adolat o'zaro bog'liq jarayon sifatida talqin qilinadi. 2002-yilda Yoxannesburg shahrida o'tkazilgan barqaror rivojlanish bo'yicha Butunjahon sammitida ekologik madaniyatni shakllantirish iqtisodiy va ijtimoiy siyosat bilan uyg'un holda olib borilishi zarurligi ta'kidlandi. (United Nations. Report of the World Summit on Sustainable Development (Jahannesburg, 26 August - 4 September 2002). - New York :United Nations, 2002. - 173 p).

2012-yilda Rio-de-Janeyro da o'tkazilgan "Rio+20" konferensiyasida "yashil iqtisodiyot " konsepsiyasi ilgari surilib, ekologik madaniyatni rivojlantirish barqaror taraqqiyotning muhim sharti sifatida qayd etildi. (Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20). - Rio-de-Janeyro :United Nations, 2012. 66 p).

3. Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha amaliy chora- tadbirlar va har bir shaxsning roli

Atrof-muhitni muhofaza qilish uchun samarali chora - tadbirlar chiqindilarni saralash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik barqaror texnologiyalarni tatbiq etish orqali amalga oshiriladi. Har bir fuqaro ekologik mas'uliyatni his qilishi, daraxt ekish, suv va energiya resurslarini tejash kabi kundalik amaliy harakatlarda ishtirok etishi muhimdir. Shu orqali jamiyatda ekologik ong rivojlanadi, tabiiy muhit saqlanadi va kelajak avlodlar uchun sog'lom atrof-muhit ta'minlanadi.

Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash chora - tadbirlari

1972-yil Stokgolm Konferensiyasi : Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan o'tkazilgan birinchi global atrof-muhit sammitida tabiiy resurslardan oqilona

JOURNAL OF SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash qarorlari qabul qilindi, shu bilan dunyo davlatlari ekologik muammolarga jiddiy yondashishni boshladi. (Stokgolm Konferensiyasi, 1972). 1977-yil Kyoto protokoli : Kyoto prokotoli orqali global isish va atmosferaga zararli gazlari chiqarilishini kamaytirish bo'yicha xalqaro me'yorlar belgilandi; bu tabiiy resurslarni tejash va havo sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynadi. (UNFCCC ,1977). 2015-yil Parij kelishuvi : Parij kelishuvida barcha davlatlar barqaror energiya manbalariga o'tish, resurslarni tejash va ekologik xavfsizlikni mustahkamlash bo'yicha majburiyat olgan, bu yondashuv global miqyosda atrof-muhitni saqlashga sezilarli turtki berdi. (UNFCCC, 2015).

Chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash va yashil texnologiyalarni joriy etish

1989-yil “3R” tamoyili : Xalqaro ekologik siyosatda “Reduce (kamaytirish), Reuse (qayta foydalanish), Recycle (qayta ishlash) konsepsiyasi rasman tan olinib, chiqindilarni kamaytirish va resurslardan oqilona foydalanish tamoyili sifatida qo'llanila boshlandi. (United Nations Environment Programme (UNEP) -”Global Environment Outlook “ hisobotlari). 2000-yillar Yashil energetikaning keng tatbiqi: Ko'plab davlatlarda quyosh va shamol kabi barqaror energetika texnologiyalari joriy etila boshladi, bu esa tabiiy resurslardan samarali foydalanish va atrofmuhitga zarar yetkazishni kamaytirishga yordam berdi. (International Institute for Sustainable Development (IISD) resurslarni boshqarish va 3R tamoyili bo'yicha tadqiqotlar). 2018-yil Plastik chiqindilarni qisqartirish tashabbuslari: Ko'p mamlakatlarda bir martalik plastiklardan voz kechish, plastik paketlar va shisha idishlarni qayta ishlash bo'yicha ommaviy kompaniyalar boshlandi, bu esa chiqindilarni kamaytirishga katta hissa qo'shdi. (Global Plastik Action Partnership - plastik chiqindilarni kamaytirish tashabbuslari bo'yicha materiallari).

Har bir shaxsning ekologik mas'uliyati va jamiyatda ekologik madaniyatni shakllantirish

JOURNAL OF SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES VOLUME-1, ISSUE-5, 2026

1987-yil “Biz yagona kelajak “ hisobot :Bu hujjatda barqaror rivojlanish konsepsiyasi joriy etilib, har bir inson oqilona resurslardan foydalanishi va ekologik mas’uliyatni o'z zimmasiga olishi lozimligi qayd etildi. (World Commission on Environment and Development -”Our Common Future”).

2015-yil - Birlashgan Millatlar Tashkiloti barqaror rivojlanish maqsadlari :Mazkur global maqsadlarda ekologik madaniyat, shaxsiy mas’uliyat va tabiiy resurslarni saqlash masalalari yetakchi o'rin tutgan. Bu hujjatlar jamiyatda ekologik madaniyatni shakllantirish va har bir insonning hayot tarzida ekologik qarorlarni qo'llash zarurligini o'z ichiga oladi. (United Nations Sustainable Development Goals Report)(2015).

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, har bir insonning ekologik mas’uliyati jamiyatda ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Atrof-muhitni muhofaza qilish va tabiiy resurslarni tejash kelajak avlodlar uchun sog'lom va barqaror muhim yaratishga yordam beradi. Ekologik ong va madaniyat nafaqat shaxsiy xatti-harakatlarda, balki ta'lim va madaniyat sohalarida ham rivojlantirilishi lozim. Jamiyatdagi har bir shaxsning ekologik mas’uliyati ijtimoiy hamkorlik va barqaror rivojlanishga xizmat qiladi. Bugungi kunda ekologik muammolarni hal etish uchun davlat va nodavlat tashkilotlari turli dasturlar va loyihalarni amalga oshirmoqda. Shu bois, kelajakda ekologik madaniyatni kuchaytirish va atrof-muhitni saqlashga doimiy ravishda e'tibor qaratish rejalashtirilgan. Kelajakda har bir inson tabiatni asrashga mas’uliyat bilan yondashsa, ekologik muvozanatni saqlash imkoniyatlari yanada ortadi. Shu sababli bugungi kundagi ekologik tashabbuslar va imkoniyatlar barqaror va sog'lom kelajakni ta'minlashga xizmat qiladi.

Faydalanilgan adabiyotlar

1.B.B. Umarov \$ F Usmonov. Global and Lokal Environmental Problems. Causes, Consequences and Solutions. International Journal of Solutions. 2025, 47-bet.

**JOURNAL OF
SCIENCE AND INNOVATIVE RESEARCH STUDIES
VOLUME-1, ISSUE-5, 2026**

2. Norboyeva U. E. Dolzarb ekologik muammolar. Modern Science and Research, 2025, 45-49betlar.
3. O. Ahmedov, Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari, Toshkent 2020.
4. J. Raximov. Rahimov, Ekologik krizislar va jamiyat, Samarqand 2021.
5. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Our Common Future (Brundtand Report), 1987.
6. Our Common Future, Chapter. Inglizcha nashr 43-46-betlar.
7. 1992-yil Rio sammiti hujjatlarida ekologik ta'lim masalasi “Agenda 21 ” ning 36-bobida keltirildi.
8. UNESCO - UNEP. Intergovernmental Conference on Environmental Education (Tbilisi Declaration). - Tbilisi, 1977.
9. United Nations. Agenda 21. - Rio-de-Janeyro, 1992.
10. United Nations. Transforming our world :The 2030 Agenda for Sustainable Development. - New York, 2015.
11. United Nations Sustainable Development Goals Report, 2015.
12. World Commission on Environment and Development - “Our Common – Future”

